

служби, відділення міжнародних організацій (ПРООН, ЮНІСЕФ, Товариство Червоного Хреста тощо) [4]. Особливістю громадських організацій по відношенню надання допомоги родинам є залучення індивіда до соціальної діяльності і перетворення з пасивних об'єктів на активних суб'єктів [5].

Проведений ретроспективний аналіз процесу становлення мережі закладів соціально-педагогічної роботи з сім'ями в Україні показав, що утвердження цього напрямку діяльності відбувається поступово і залежно від ускладнень функціонування сімей. Також він засвідчує, що існує багатий історичний досвід надання допомоги родинам. Більшість традицій та форм соціально-педагогічної допомоги сім'ям збереглися й донині але надаються у більш вдосконалених формах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зверева І.Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: теорія і практика: монографія / Зверева І.Д. – К. : Правда Ярославичів, 1998. – 333 с.
2. Мельник Л.Г. Історія України: курс лекцій: у 2 кн. Кн. 1: Від найдавніших часів до кінця ХІХ століття / Мельник Л.Г., Баран В.Д., Гуржій О.І. – К. : Либідь, 1991. – 570 с.
3. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. / [Зверева І.Д., Безпалько О.В., Харченко С.Я. та ін.] ; за заг. ред. І.Д.Зверєвої, Г.М. Лактіонової. – К. : Наук. світ, 2003. – 233 с.
4. Семья как объект философского и социологического исследования : сб. статей. – Ленинград : Наука Ленинградское отделение, 1974. – 256 с.
5. Соціальна робота: підручник / [Поліщук В.А., Бартош-Пічка О.П., Горішна Н.М. та ін.] ; за ред. Н. Ничкало. – Тернопіль : ВАТ «ТВПК «Збруч», 2010. – 330 с.
6. Субтельний О. Україна. Історія / Субтельний О. – К. : Либідь, 1992. – 510 с.
7. Сучасна українська сім'я: медико-соціальні об'єкти: монографія / [Лісовий В.М., Шурма І.М., Коробчанський В.О. та ін.]. – Х. : Майдан, 2009. – 268 с.

УДК 371.134

СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Васильєва М.О., к. пед. н., викладач

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

У статті розглядається проблема специфічних особливостей проективної діяльності в системі соціальної роботи. Визначається, що фахівці соціальної сфери є безпосередніми виконавцями соціального замовлення, але не завжди готовими до реалізації проектної діяльності. Створення динамічних систем – соціальних проектів, продиктовано потребою суспільства в зниженні рівня соціальної деструкції, рівня неорганізованості і нестабільності.

Ключові слова: проектування, соціальне проектування, соціальний проект, система соціальної роботи.

Васильєва М. А. СПЕЦИФИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОЕКТИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СИСТЕМЕ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ / Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Украина.

В статье рассматривается проблема специфических особенностей проективной деятельности в системе социальной работы. Определяется, что специалисты социальной сферы является непосредственными исполнителями социального заказа, но не всегда готовы к реализации проективной деятельности. Создание динамических систем – социальных проектов, продиктовано потребностью общества в снижении уровня социальной деструкции, уровня неорганизованности и нестабильности.

Ключевые слова: проектирование, социальное проектирование, социальный проект, система социальной работы.

Vasylieva M. A. SPECIAL FEATURES OF PROJECTIVE ACTIVITIES IN SOCIAL WORK / National Pedagogical University named M. P. Dragomanov, Ukraine.

The article addresses the problem of specific features of the projective activity in social work. Determined that the experts of the social sphere is the direct executors of social order, but not always ready to implement the projective activity. Creation of dynamic systems – social projects, dictated by society's need to reduce the level of social degradation, the level of disorganization and instability.

Key words: design, social design, social project, a system of social work.

В умовах сучасного динамічного суспільного перевтілення починає формуватися нова система взаємовідносин влади з державними та недержавними суспільними організаціями на основі механізму соціального замовлення. В наше життя входять нові технологічні процеси – планування, моделювання, проектування.

Фахівці соціальної сфери є безпосередніми виконавцями соціального замовлення. На сьогодні потреба державних та недержавних суспільних організацій у розробці соціальних проектів є дуже актуальною. Однак фахівці соціальної сфери не завжди готові до реалізації проектної діяльності.

Серед дослідників, які займалися вивченням проблематики проектування та соціального проектування, можна назвати В. М. Виноградова [1], О. О. Вяхіреву [2], Т. М. Дрідзе [5], В. А. Лукова [3], С. М. Щеглову [6] та інших.

Зважаючи на актуальність даної проблематики, ми обрали за мету нашої статті розгляд специфічних особливостей проективної діяльності в системі соціальної роботи. Для досягнення мети ми керувалися завданнями: розкрити сутність проектування в системі соціальної роботи і виділити його особливості.

Для того, щоб зрозуміти суть соціального проектування, слід розглянути поняття «проектування» – це діяльність, пов'язана зі створенням нового способу вирішення проблеми, подолання труднощів.

Проектування охоплює всі сфери життєдіяльності людини і суспільства. Воно тісно взаємодіє з усіма функціями управління і, будучи формою вироблення і прийняття рішення, важливим елементом циклу управління, забезпечує реалізацію інших його функцій. У конкретній формі проектування є виразом прогностичної функції управління. Воно є попереднім відтворенням дійсності, створенням прототипу передбачуваного об'єкта, явища чи процесу за допомогою специфічних методів. Проектування застосовується як для розробки різних варіантів вирішення нових соціальних проблем, так і для складання соціальних планів та програм з регулювання видозмінених, хоч і вже відомих, соціальних процесів та явищ.

Проектування – це складна, творча діяльність, яку спрямовано на вибір найліпшого варіанта майбутніх дій для досягнення основної мети. Воно конструє модель соціальної системи, яка будується, визначає її соціальні характеристики.

До проектування, як правило, залучається велика кількість найбільш кваліфікованих фахівців, бо в цьому процесі багато залежить від особистості проєктанта, його здатності грамотно й нестандартно мислити [4, с. 225–250].

Об'єктами проектування можуть бути соціальні інститути, явища, процеси. Воно може бути пов'язане з удосконаленням функцій таких соціальних інститутів, як економіка, політика, освіта та ін., зі створенням умов для ефективної діяльності в будь-якій сфері, у тому числі соціальній.

Соціальне проектування – особливий вид діяльності, спрямований на вирішення проблем, що виникають у житті людини та пов'язані з відносинами з іншими людьми; різновид усвідомленої інноваційної діяльності.

Одні дослідники вважають, що соціальне проектування було завжди, в цьому сенсі «Держава» Платона може вважатися одним з перших соціальних проектів. Інші стверджують, що про соціальне проектування можна говорити, тільки починаючи з 20–30-х років нашого сторіччя, коли склалася ідеологія проектування, в рамках якої були поставлені завдання проектування нових суспільних відносин, нової людини, соціалістичної культури, тобто того, що сьогодні відносять до соціальної діяльності. Існує точка зору, що соціальне проектування формується тільки зараз, оскільки в даний час відбулося усвідомлення соціального проектування і складаються його зразки, у яких цілеспрямовано впроваджується ідеологія і методи проектування.

У сучасному розумінні соціальне проектування є систематичним описом соціального експерименту, однією з форм випереджаючого віддзеркалення соціальної дійсності, що містить пропозиції щодо цієї розробки на практиці. Соціальне проектування є моделлю дії зі своєю структурою практичної реалізації, повинно мати об'єктивні передумови, які роблять цю дію необхідним і соціально значущим [1, с. 4–14].

Виділяють такі основні передумови соціального проектування:

- суспільна потреба в цілеспрямованій зміні і розвитку тих чи інших соціальних систем або соціальних об'єктів, їх властивостей або взаємин;
- соціальна необхідність у подоланні стихійного розвитку соціальних процесів і забезпечення їх спрямованості у задоволенні соціальних потреб;
- потреба в реалізації соціальної творчості;
- соціальна необхідність у планомірному, передбаченому, прогнозованому та керованому розвитку соціальних систем і процесів;

- потреба у створенні динамічних соціальних систем, які характеризуються збалансованістю відносин усередині самої системи і гармонізацією відносин з іншими системами;
- орієнтація на оптимальні форми буття соціальної системи, її ефективності, раціональності;
- соціальна потреба в зниженні рівня соціальної деструкції, рівня неорганізованості і нестабільності.

Соціальне проектування в своїй основі припускає певні соціальні зміни, які ретельно замислюються, одержують обґрунтування, плануються; є різновидом інноваційної діяльності.

Соціальний проект – це сконструйоване ініціатором проекту соціальне нововведення, метою якого є створення, модернізація або підтримання в середовищі, що змінюється, матеріальної або духовної цінності. Це нововведення мусить мати просторово-часові обмеження, а його вплив на людей визнаватися позитивним за соціальним значенням. Проекти надають можливість апробації (пілотування) ідей, пошуку та концентрації відповідних ресурсів.

Призначення будь-якого соціального проекту – зміна соціального середовища, здійснення інновації. Інновація (з лат. «оновлення») – свідомо діяльність по конструюванню нового і його впровадження в життя на основі переосмислення попереднього досвіду.

Соціальний проект є реальною можливістю, для перевірення якої на дійсність існують необхідні умови; має незначну міру утопічності, характерної для всякого соціального проектування; у разі реалізації на практиці істотно не відрізняється від свого задуму по основних рисах, ціні, способі здійснення, термінах, відсутністю зайвих соціальних конфліктів, а в разі останніх – мирним способом їх вирішення. Соціальне проектування орієнтоване на те, щоб звести до мінімуму руйнування перебудованому соціальному об'єкті, уникнути соціальних революцій.

Проективна діяльність у системі соціальної роботи – це переважно індивідуалізована творчість соціального працівника, особистісний стиль.

Проект соціальної роботи розуміють як інтегровану систему, що складається зі:

- сформульованих проектних цілей;
- створених для цих цілей соціальних установ, фізичних об'єктів, систем соціального захисту;
- розроблених та затверджених відповідних документів – програм, планів, кошторисів, розрахунків тощо;
- розрахованих матеріальних ресурсів – матеріальних, фінансових, трудових, часових;
- комплексу управлінських рішень та заходів з досягнення цілей.

При розробці соціального проекту, також слід орієнтуватися на його структуру:

- назва проекту (від ідеї, яка прояснює основний намір);
- загальна оцінка соціальної проблеми;
- проблема (об'єкт та предмет проектного розгляду);
- потреба соціальної роботи;
- мета проекту;
- завдання проекту (терміни реалізації проекту та кількісні-якісні критерії оцінки результативності);
- зовнішнє середовище, яке впливає на проект або результати реалізації проектних цілей;
- сильні сторони проекту;
- складності та загрози проекту;
- перспективи розвитку проекту (після завершення зазначених термінів, ресурсів тощо).

Соціальні проекти ми можемо класифікувати за такими типами:

- за характером запланованих змін (інноваційні, підтримуючі);
- за характером діяльності (освітні, науково-технічні, культурні тощо);
- за масштабами (мікропроекти – до 10 тис. дол. США, малі проекти – 10–100 тис. дол. США, мегапроекти – понад 100 тис. дол. США);
- за особливостями фінансування (інвестиційні, спонсорські, кредитні, бюджетні, субсидійовані, благодійні);
- за термінами реалізації (короткотермінові – 1–2 роки, середньотермінові – 2–6 років, довготермінові – понад 5 років).

Життєвий цикл соціального проекту передбачає наступні етапи:

- оцінювання ситуації, що склалася, поява ідеї;
- планування проекту;
- впровадження проекту;
- оцінювання результатів;
- моніторинг виконання проекту;
- нові ідеї [3, с. 134–156].

При написанні соціального проекту, автору обов'язково необхідно відповісти на основні питання:

1. Які зміни повинні відбутися по закінченню проекту (в якій сфері)?
2. Що конкретно відбуватиметься (коли і що потрібно зробити, з ким (колеги, партнери, учасники), яка роль у автора буде в кожному із заходів, хто може в цьому допомогти, у чому саме полягатиме ця допомога)?
3. Як те, що відбуватиметься, узгоджується із загальним планом? Яке місце у ньому займає кожен конкретний захід (з чого потрібно почати, чим закінчити, які заходи становлять основу проекту, які заходи мають чинити, які заходи становлять основу проекту, які заходи мають другорядний характер)?
4. Чи всі поставлені цілі та завдання реалізуються через заходи?

У соціальному проекті повинні бути закладені наступні параметри:

- суперечливість соціального об'єкта;
- багатовекторність розвитку соціального об'єкта;
- неможливість опису соціального об'єкта кінцевим числом термінів будь-якої соціальної теорії (принципова неформалізованість);
- багатфакторність буття соціального об'єкта;
- наявність безлічі суб'єктивних складових, визначальне співвідношення належного й суцього відносно розвитку соціального об'єкта;
- суб'єктивні фактори формування соціального очікування, соціального прогнозу й соціального проектування;
- фактори, що визначають різні критерії оцінки зрілості розвитку соціального об'єкта [5, с. 65–68].

Сьогодні досягнення мети є недостатньою характеристикою ефективності роботи в соціальній сфері. Нова парадигма соціальної роботи стимулює не стільки зв'язок мети з її досягненням, скільки власне формування мети проектною діяльністю в системі соціальної роботи. У цьому контексті доцільно озвучити сучасні концепції проектування соціальної роботи, а саме:

- екологічна концепція;
- доктрина громадської участі;
- об'єктивно-орієнтована концепція;
- проблемно-орієнтована концепція;
- суб'єктивно-орієнтована концепція.

Система соціальної роботи має враховувати не менше трьох особливостей сучасної соціальної організації:

1. Трансформація соціальних традицій та їх регулюючої ролі.
2. Фрагментарність світу, який сприймається.
3. Висока швидкість і невелика передбаченість соціальних змін.

Система прийомів та методів проективної діяльності в системі соціальної роботи, дозволяє отримати відповідь на наступні п'ять принципово важливих запитань:

- Яка послідовність процесу розробки управлінського рішення у формі проекту?
- Яким вимогам мають відповідати проект?
- Які методологічні підходи до вирішення яких проблем потрібно використати?
- З допомогою яких показників та методів можна забезпечити оптимальність проекту?

Під метою в проекті соціальної роботи розуміється бажаний, новий, якісний стан або результат функціонування відповідного об'єкта соціальної роботи в певний, визначений соціальним простором та часом момент майбутнього.

Завдання в проекті соціальної роботи це складові мети, досягнення яких принципове та бажане до певного моменту часу, в межах певного рівня соціального простору.

Мета може бути недосяжною в межах періоду, що планується системою соціальної роботи, та наближення до неї за цей час має бути можливим. Завдання мають бути реальними, можливими до виконання, хоча з врахуванням обмежень має існувати векторний простір «обов'язковості – необов'язковості».

Практика, досвід проективної діяльності у системі соціальної роботи насичені аргументами активного використання вимог системного підходу в таких його модифікаціях:

1. Системно-комплексний підхід – виявлення елементів, що складають відповідну систему (засоби, процеси, ідеї).

2. Системно-структурний підхід – визначення внутрішніх зв'язків та взаємозалежності елементів даної системи (внутрішня організація).
3. Системно-функціональний підхід – виявлення функцій, для виконання яких існують відповідні суб'єкти соціальної роботи.
4. Системно-цільовий підхід визначення цілей та взаємовідповідність їх між собою.
5. Системно-ресурсний підхід – виявлення та ієрархія ресурсів, які необхідні для вирішення соціальної проблеми.
6. Системно-інтеграційний підхід – визначення сукупності якісних характеристик системи, що забезпечують її цілісність та особливість.
7. Системно-комунікаційний підхід – виявлення зовнішніх зв'язків у відповідному соціальному просторі.
8. Системно-історичний підхід – виявлення умов у часі виникнення соціальної проблеми, етапність розвитку, сучасний стан, актуальність та можливі перспективи.

Отже, методологія проєктивної діяльності в системі соціальної роботи – це сукупність підходів, методів, прийомів розробки, обґрунтування та аналізу проєктів соціальної роботи на різних рівнях соціальних організацій в часі, що базується на основі системи показників, при відповідній їх взаємоузгодженості.

Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що проєктивна діяльність є основою інновацій у сфері соціальної роботи, а відповідно і розвитку, у цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградов В.Н. Социальное проектирование становления и развития гражданского общества. (Создание стратегического плана развития района, города, региона): науч.-метод. пособие / В. Н. Виноградов, О. В. Срлих. – СПб. : Леонтьевский центр, 2000. – 120 с.
2. Вяхирева Е.А. Социальное прогнозирование и проектирование: учеб.-метод. пособ. / Е.А. Вяхирева; ред. Т. П. Дурусанова. – Балашов : Издатель Николаев, 2001. – 16 с.
3. Луков В.А. Социальное проектирование: учеб. пособ. для студ. вузов, обуч. по спец. 350500 «Социальная работа» / Луков В. А. – М. : Издательство Московской гуманитарно-социальной академии, 2003. – 239 с.
4. Осадчая Г.И. Социология социальной сферы: учеб. пособ. для студ. вузов, обучающихся по спец. 020300 «Социология» / Осадчая Г. И. – М. : Академический Проект, 2003. – 334 с.
5. Прогнозное социальное проектирование и город / [отв.ред. Т.М. Дридзе]. – М. : Наука, 1994. – 133 с.
6. Щеглова С. Н. Социальное прогнозирование, проектирование и моделирование : учеб. практикум / Щеглова С.Н. – М. : Социум, 2001. – 95 с.

УДК 364.62 (477.85)

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ СІМЕЙ, У ЯКИХ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ НАСИЛЬСТВО

Гаврилюк Л.П., к. б. н., доцент,
Ватаманюк О.В., магістрант

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті йдеться про здійснення соціального супроводу сім'ї, у якій здійснюється насильство та про вплив сімейного насилля на особистість жінки.

Ключові слова: насильство в сім'ї, домашнє насилля, насильство проти жінок, соціальний супровід, складні життєві обставини, соціальні послуги, гендер.

Гаврилюк Л.П., Ватаманюк О.В. ГЕНДЕРНЫЕ АСПЕКТЫ СОЦИАЛЬНОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ СЕМЕЙ, В КОТОРЫХ ОСУЩЕСТВЛЯЕТСЯ НАСИЛИЕ / Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича, Украина.

В статье речь идет об социальном сопровождение семьи, в которой осуществляется насилие, и о влиянии семейного насилия на личность женщины.